

Lê Thái Tông (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo sát m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

Lê Thái Tông (chá Hán: 黎暹), húy Lê Lợi (黎利), là ngái khái xáng khái nghĩa Lam Sơn chián tháng quân Minh trở thành vua hoàng đế đầu tiên của nhà Hậu Lê, trị uá đái lâu dài nhất trong lịch sử Việt Nam.



黎利
黎利
Lê Thái Tông

Tổng ngá đái Lê Thái Tông ở Hà Nội

黎利
Hoàng đế Việt Nam

Hoàng đế nhà Hậu Lê

Trị vì 1428 – 1433

Tên nánh m Thành lập triều uá đái

Ká nánh m Lê Thái Tông

Tên húy Lê Lợi

Niên hiệu Thuận Thiên

Tháy hiáu Ngán:Cao Hoàng Đế

Đáy đá: Thành Thiên Khái Văn Thánh Đế cá Thán Công Duá Văn Anh Vũ Khoan Minh Dũng Trí
Hoàng Nghĩa Chí Minh Đế ở Hiáu Cao Hoàng Đế

Lê Thái Tông (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s&#u t&#m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

Mi&#u hi&#u Thái Tông

Tri&#u đ&#i Nhà Hậu Lê

Thân ph&# Lê Khoáng

Thân m&#u Trần Nhân Tông Ng&#c Th&#&#ng

Sinh 1383/(85 ?)

M&# t 1433 Việt Nam

An táng Vĩnh Lăng, Lam Sơn

Lê Thái Tông (ch&# Hán: 黎暉), húy Lê L&#i (黎利), là ng&#&#i kh&#i x&#&#ng kh&#i nghĩa Lam Sơn chi&#n th&#ng quân Minh trở thành vua hoàng đế đầu tiên của nhà Hậu Lê, trị u&#i lâu dài nhất trong lịch sử Việt Nam. Ông sinh năm 1385[2] và mất năm 1433, &#ngôi g&#n 6 năm, th&# 49 tu&#i. Thủy hi&#u do Lê Thái Tông đặt cho ông là Thiên Kh&#i V&#n Thánh Đế c&# Th&#n Công Du&# Văn Anh Vũ Khoan Minh Dũng Trí Hoàng Nghĩa Chí Minh Đế i Hi&#u Cao Hoàng Đế.

Ti&#u s&#

T&# b&#n đ&#i c&#a Lê L&#i là Lê H&#i, ng&#&#i Thanh Hóa. M&#t hôm đ&#n vùng núi Lam Sơn thủy c&#nh đ&#t lành chim đ&#u, ông đ&#i nhà v&# đây. Lê H&#i &#y bà Nguyễn Thị Ngọc Duyên, sinh ra Lê Đình, t&#c là ông n&#i c&#a Lê L&#i. Lê Đình &#y bà Nguyễn Thị Quách sinh ra hai ng&#&#i con là Lê Tông và Lê Khoáng. Lê Khoáng &#y bà Trần Nhân Tông Ng&#c Th&#&#ng sinh đ&#&#c ba ng&#&#i con: Lê H&#c, Lê Tr&# và Lê L&#i.

Lê L&#i sinh vào gi&# tý ngày 6 tháng 8 năm &#t S&#u, t&#c ngày 10 tháng 9 năm 1385 đ&#i nhà Tr&#n.

B&#i c&#nh lịch s&#

Sau khi b&#c vua Tr&#n dời đô từ Thăng Long vào Tây Đô (Thanh Hóa) và gi&#t hàng loạt quân th&#n trung thành với nhà Tr&#n, tháng 2 năm Canh Thìn 1400, Hồ Quý Ly tru&#t ngôi c&#a Tr&#n Thi&#u Đế, t&# lên làm vua &#y qu&#c hi&#u là Đế i Ngu, &#p nên nhà H&#.

Tri&#u đình nhà Minh (Trung Quốc), vốn r&#t mu&#n xâm lăng Đế i Ngu, đã nhân c&# h&#i Hồ Quý Ly

Lê Thái Tổ (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s u t m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

c p ng i nh à Tr n đ đ a qu n tr n vào đ t Vi t n m 1407. H Quý Ly liên t c th t b i và đ n th ng 6 n m 1407, thì b b t cùng các con trai là H Nguyên Tr ng và H Hán Th ng. V ng tri u H và n c Đ i Ngu s p đ .

Nhà Minh th c hi n chính sách xóa b n n Văn minh sông H ng b ng các cách nh đ t, phá và ch v Yên Kinh t t c các lo i sách, văn bia có nói v dân Vi t, c a dân Vi t t o l p, thi n ho n đ n ông ng i Vi t, khi n c dân Vi t r t u t c và c m gi n. H n 1.000 n m, các tri u đ i n Trung Qu c không đ ng hóa đ c văn hóa Vi t, n n vi c làm c a nh à Minh đã đ m l i m t k t c c x u cho s đ h c a h .

Kh i nghĩa Lam S n

Bài chi ti t: Kh i nghĩa Lam S n

Kh i nghĩa

Mùa xuân năm M u Tu t 1418, Lê L i đã cùng nh ng hào ki t, đ ng chí h ng nh Nguy n Trãi[3], Tr n Nguyên H n, Lê Văn An, Lê Sát, L u Nhân Chú,... t t c 50 t ng văn và t ng võ (trong đó có 19 ng i đã t ng k t nghĩa anh em nguy n cùng chí h ng v i nhau h i th Lũng Nhai, năm 1416), chính th c ph t c kh i nghĩa (kh i nghĩa Lam S n). Đ ng th i ông t x ng là Bình Đ nh V ng và kêu g i dân Vi t đ ng lòng đ ng lên đánh đ u i quân xâm l c Minh c u n c.

Gian nan ở vùng núi Thanh Hóa



T ng Lê L i đ t tr c tr s y ban Nhân dân thành

ph Thanh Hoá

Trong th i gian đ u, l c l ng c a quân Lam S n ch có vài ngàn ng i, l ng th c thi u th n, th ng ch th ng đ c vài tr n nh và hay b quân Minh đánh b i. Ho t đ ng trong th i này ch y u ở vùng núi Thanh Hóa. Có nh ng lúc Lê L i ch còn m t mình tr n ch y.[4]

B quân Minh vây đánh nhi u tr n, quân Lam S n kh n đ n ba l n ph i rút ch y lên núi Chí Linh nh ng năm 1418, 1419, 1422 và m t l n c th ở Sách Khôi năm 1422. M t l n b quân Minh vây g t ở núi Chí Linh (có sách ghi năm 1418, có sách ghi năm 1419), quân sĩ h t l ng, ng i em h Lê Lai theo g ng K Tín (t ng c a Hán Cao T L u Bang th i chi n tranh Hán-S) ph i đóng gi làm Lê L i, đ n quân ra ngoài nh quân Minh. Quân Minh t ng là b t đ c chúa Lam S n n n l i l ng phòng b , Lê L i và các t ng lĩnh th a c m đ ng khác ch y thoát. Lê Lai b quân Minh gi i v Đông Quan và b gi t.

Ngoài quân Minh, Lê L i và quân Lam S n còn ph i đ i phó v i m t b ph n các tù tr ng mi n núi t i đ a ph ng theo nh à Minh và quân n c Ai Lao (Lào) b xúi gi c hòa theo. Dù g p nhi u gian nan, quân Lam S n m y l n đánh b i quân Ai Lao. Tuy nhiên do l c l ng ch a đ

Lê Thái Tổ (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m

Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

m̄ nh nên Lê L̄ i th̄ ng cùng quân Lam Sơn ph̄ i n nấu trong r̄ ng núi, nhī u l̄ n ph̄ i ăn rau c̄ và măng tre lâu ngày; có l̄ n ông ph̄ i gī t c̄ voi và nḡ a chī n c̄ a mình đ̄ cho t̄ ng sĩ ăn.

Tr̄ c tình th̄ hī m nghèo, Lê L̄ i ph̄ i xin gī ng hòa v̄ i quân Minh năm 1422. Đ̄ n năm 1423, khi th̄ c l̄ c đ̄ c c̄ ng c̄ , l̄ i th̄ y quân Minh b̄ t gī s̄ gī , Lê L̄ i lī n tuȳ t giao c̄ t đ̄ t gī ng hoà.

Tī n vào Nam

Theo k̄ c̄ a Nguȳ n Chích, năm 1424 Lê L̄ i quȳ t đ̄ nh đ̄ a quân vào đ̄ ng b̄ ng Ngh̄ An. Trên đ̄ ng đi, quân Lam Sơn h̄ thành Đa Căng, đánh lui quân c̄ u vī n c̄ a viên tù tr̄ ng đ̄ a ph̄ ng theo quân Minh là C̄ m Bành. Sau đó quân Lam Sơn đánh thành Trà Long. T̄ ng Minh là Tr̄ n Trí mang quân t̄ Ngh̄ An t̄ i c̄ u C̄ m Bành, b̄ quân Lam Sơn đánh lui. Lê L̄ i vây C̄ m Bành, Trí đóng ngoài xa không dám c̄ u. B̄ vây nḡ t lâu ngày, Bành ph̄ i đ̄ u hàng.

Lê L̄ i sai Đinh Lī t mang quân vào đánh Ngh̄ An, l̄ i mang quân ch̄ l̄ c cùng tī n vào, Tr̄ n Trí b̄ thua lī n m̄ y tr̄ n ph̄ i rút vào thành c̄ th̄ .

Lý An, Ph̄ ng Chính t̄ Đông Quan vào c̄ u Tr̄ n Trí t̄ Ngh̄ An, Trí cũng mang quân ra ngoài đánh. Lê L̄ i dùng k̄ nh̄ đ̄ i ph̄ ng đ̄ n sông Đ̄ Gia phá tan. Tr̄ n Trí ch̄ y v̄ Đông Quan, còn An và Chính l̄ i ch̄ y vào thành Ngh̄ An.

Tháng 5 năm 1425, Lê L̄ i l̄ i sai Đinh L̄ đem quân ra đánh Dī n Châu, quân Minh thua ch̄ y v̄ Tây Đô (Thanh Hoá). Sau đó ông l̄ i đ̄ u Lê Sát, L̄ u Nhân Chú, Lê Trī n tī p̄ ng cho Đinh L̄ đánh ra Tây Đô, quân Minh ra đánh l̄ i b̄ thua ph̄ i rút vào c̄ th̄ trong thành.

Lê L̄ i m̄ t m̄ t sī t vòng vây quanh thành Ngh̄ An và Tây Đô, m̄ t khác sai Tr̄ n Nguyên Hãn, Doãn N̄ , Lê Đa B̄ đem quân vào nam đánh Tân Bình, Thū n Hoá. T̄ ng Minh là Nh̄ m Năng ra đánh b̄ phá tan. Sau Lê L̄ i lại sai Lê Ngân, Lê Văn An mang th̄ y quân tī p̄ ng cho Tr̄ n Nguyên Hãn chī m đ̄ t Tân Bình, Thū n Hoá. Quân Minh ph̄ i rút vào c̄ th̄ n̄ t.

Nh̄ v̄ y đ̄ n cū i năm 1425, Lê L̄ i làm ch̄ toàn b̄ đ̄ t đại t̄ Thanh Hóa tr̄ vào, các thành c̄ a đ̄ i ph̄ ng đ̄ u b̄ bao vây.

Chī n th̄ ng T̄ t Đ̄ ng-Chúc Đ̄ ng

Bài chi tī t: Tr̄ n T̄ t Đ̄ ng-Chúc Đ̄ ng

Tháng 8 năm 1426, Lê L̄ i chia quân cho các t̄ ng làm 3 cánh b̄ c tī n. Ph̄ m Văn X̄ o, Đ̄ Bí, Tr̄ nh Kh̄ , Lê Trī n ra phía Tây b̄ c, L̄ u Nhân Chú, Bùi B̄ ra phía Đông b̄ c; Đinh L̄ , Nguȳ n Xí ra đánh Đông Quan.

Lê Trī n tī n đ̄ n ḡ n Đông Quan ḡ p Tr̄ n Trí kéo ra, lī n đánh b̄ i Trí. Nghe tin vī n binh nhà Minh t̄ Vân Nam s̄ p sang, Trī n chia quân cho Ph̄ m Văn X̄ o, Tr̄ nh Kh̄ ra ch̄ n quân Vân Nam, còn Trī n và Đ̄ Bí h̄ p v̄ i quân Đinh L̄ , Nguȳ n Xí đánh Đông Quan.

Ph̄ m Văn X̄ o phá tan vī n binh Vân Nam. Quân Vân Nam ch̄ y v̄ c̄ th̄ t̄ thành X̄ ng Giang. Tr̄ n Trí th̄ y m̄ t vī n binh bèn c̄ u vī n Lý An t̄ Ngh̄ An. Lý An và Ph̄ ng Chính đ̄ Thái Phúc t̄ l̄ i gī thành Ngh̄ An, mang quân v̄ t bī n ra c̄ u Đông Quan. Lê L̄ i lī n giao

cho Lê Văn An, Lê Văn Linh vây thành, còn mình kéo đi quân ra bắc.

Vua Minh sai Võ Công Thông, Mã Anh mang quân sang tiếp viện. Thông hợp với quân ở Đông Quan được 10 vạn, chia cho Phạm Công Chính, Mã Kiên. Lê Trí Nguyên, Địch Bật đánh bại Mã Kiên ở Tây Liêm, rồi đánh luôn cánh quân của Chính. Có hai tướng thua chạy, về nhập với quân Võ Công Thông ở Cổ Sở. Lê Trí Nguyên lại tiến đánh Võ Công Thông, nhưng Thông đã phòng bị, Trí Nguyên bị thua phải rút về Cao Bằng, sai người cầu cứu Nguyễn Xí.

Đình Lễ, Nguyễn Xí đem quân đến tiếp hợp binh ở Tây Đàng, Chúc Đàng. Nhân biết Võ Công Thông định chia đường đánh úp Lê Trí Nguyên, hai tướng bèn tiến quân kéo theo Thông vào mai phục ở Tây Đàng[5]. Quân Võ Công Thông thua to, Trần Hiệp, Lý Lương và 5 vạn quân bị giết, 1 vạn quân bị bắt sống. Thông cùng các tướng chạy về Cổ Đông Quan.

Sau chép ba đạo quân ra bắc của Lê Lợi có tổng số 9000 người. Các nhà nghiên cứu cho rằng con số đó chính xác vì các trận đánh của ba đạo quân này đều có quy mô khá lớn và lực lượng quân Minh sang nhập vào khá đông, do đó để giành thắng lợi, 3 cánh quân (sau đó lại chia thành 4) chắc phải đông hơn. Với một vài ngàn người khó để thắng nổi lực lượng đông và mạnh của quân Minh như vậy. Căn cứ sách Đại Việt thông sử, khi quân Minh sắp rút về, Lê Lợi đã bàn với các tướng, đề nghị rằng: quân Lam Sơn hiện có tổng số 25 vạn, ông đề nghị số cho 15 vạn về làm ruộng và tuyển lấy 10 vạn làm quân thắng trận trước của triều đình. Qua đó thì thắng lợi của cánh quân ra bắc phải có một vài vạn người của cánh quân.

Lê Lợi được tin thắng trận liền sai Trần Nguyên Hãn, Bùi Bằng chia hai đường thủy bắt tin ra gần Đông Quan.

Lập Trần Cao

Bài chi tiết: Trần Cao (vua)

Võ Công Thông thua chạy không dám ra đánh, vì không tìm được chiếu của vua Minh năm 1407 khi đánh nhà Hồ, có người dùng mưu lập lại con cháu nhà Trần[6] ra điếu kiêu về Lê Lợi và Công Thông rút về nương tựa Lê Lợi lập con cháu nhà Trần làm vua.

Lê Lợi vì điếu chiếu, mưu của quân Minh nhanh chóng rút về nên đề nghị. Ông sai người tìm được Trần Cao[7] bèn lập làm vua, còn ông tự xưng là Vua quốc công.

Võ Công Thông ngoài mặt giảng hòa nhưng lại sai quân đào hào cắm chông phòng thủ và một sai người xin cứu viện. Lê Lợi biết chuyện liền cắt đứt giảng hòa.

Vây thành Đông Quan

Sau khi cắt đứt giảng hòa, Lê Lợi sai các tướng đi đánh chiếm các thành ở Bắc bộ như Điều Điều (Thị Cầu, Bắc Ninh), Tam Giang (Tam Đái, Phú Thọ), Xương Giang (phố Lạng Thắng), Kế Ôn, không lâu sau đều hạ được.

Đến năm 1427, ông chia quân tiến qua sông Nhị, đóng dinh ở Bắc Đàng[8], sai các tướng đánh thành Đông Quan. Ông rất khuyến khích quân đi rất nghiêm ngặt yên lòng nhân dân. Do đó quân Lam Sơn đi đến các nơi rất đông lòng dân.

Lê Thái Tổ (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

T̄ng Minh là Thái Phúc n̄ p thành Ngh̄ An xin hàng. Lê L̄i sai Th̄ng th̄ b̄ L̄i là Nguȳn Trãi vīt th̄ đ̄i ph̄ng các thành khác ra hàng.

Nhân lúc quân Lam Sơn vây thành có v̄ l̄i l̄ng, quân Minh ở Đông Quan ra đánh úp. Lê Trīn t̄ tr̄n ở Tô Liêm, Đinh L̄ và Nguȳn Xí b̄ b̄t Thanh Trì. Sau Đinh L̄ b̄ gīt, Nguȳn Xí tr̄n thoát đ̄c.

Chīn th̄ng Chi Lăng-X̄ng Giang

Bài chi tīt: Tr̄n Chi Lăng - X̄ng Giang



Tr̄n Chi Lăng - X̄ng Giang năm 14

Cūi năm 1427, vua Minh Tuyên Tông đīu vīn binh c̄u V̄ng Thông, sai Līu Thăng mang 10 v̄n quân tīn sang t̄ Qūng Tây; M̄c Th̄nh mang 5 v̄n quân t̄ Vân Nam kéo sang. Đây là hai t̄ng đã t̄ng sang đánh Vīt Nam th̄i nhà H̄ và nhà H̄u Tr̄n. Theo các nhà nghiên c̄u, con s̄ 15 v̄n c̄a c̄ hai đ̄o quân có th̄ là nói th̄ng lên, trên th̄c t̄ n̄u c̄ng s̄ các đ̄o quân đīu đ̄ng t̄ các n̄i thì t̄ng s̄ ch̄ có khōng ḡn 12 v̄n quân và cánh quân ch̄ l̄c là c̄a Līu Thăng.

Nghe tin có vīn binh, nhīu t̄ng mūn đánh đ̄ h̄ ḡp thành Đông Quan. Tuy nhiên, theo ý kīn c̄a Nguȳn Trãi, Lê L̄i cho r̄ng đánh thành là h̄ sách vì quân trong thành đông, ch̄ a th̄ l̄y ngay đ̄c, n̄u b̄ vīn binh đánh k̄p vào thì nguy; do đó ông quȳt đ̄nh đīu quân lên ch̄n đánh vīn binh tr̄c đ̄ n̄n lòng đ̄i ph̄ng Đông Quan.

Đ̄u tiên, ông ra l̄nh đ̄i nḡi nh̄ng vùng đ̄i ph̄ng đi qua nh̄ L̄ng Giang, B̄c Giang, Quy Hoá, Tuyên Quang, đ̄ đ̄ng không đ̄ cô l̄p đ̄i ph̄ng. Bīt cánh Līu Thăng là quân ch̄ l̄c, ông sai Lê Sát, L̄u Nhân Chú, Lê Văn Linh, Đinh Līt mang quân ph̄c Chi Lăng, l̄i sai Lê Văn An, Lê Lý mang quân tīp̄ng. Đ̄i v̄i cánh quân M̄c Th̄nh, ông bīt Th̄nh là viên t̄ng lão luȳn, s̄nḡi ch̄ th̄ng b̄i c̄a Līu Thăng m̄i hành đ̄ng nên h̄ l̄nh cho Ph̄m Văn X̄o và Tr̄nh Kh̄ c̄ th̄ không đánh.

T̄ng tr̄n gī biên gīi là Tr̄n L̄u liên t̄c gī cách thua ch̄y t̄ i Nam Quan v̄ i L̄u r̄i l̄i lui v̄ Chi Lăng. Ngày 18 tháng 9 âm l̄ch, Thăng đ̄i đ̄n Chi Lăng. Tr̄n L̄u l̄i thua, Thăng đ̄c th̄ng mang 100 quân k̄ đi tr̄c. Ngày 20, Thăng b̄ ph̄c binh c̄a Lê Sát, Tr̄n L̄u đ̄ ra chém ch̄t.

Các t̄ng th̄ a đ̄p xông lên đánh quân Minh, gīt h̄n 1 v̄n quân, chém đ̄c L̄ng Minh, Lý Khánh t̄ v̄n. T̄ng Minh còn l̄i Hoàng Phúc, Thôi T̄ c̄ kéo v̄ thành X̄ng Giang th̄ th̄ nh̄ng đ̄n n̄i m̄i bīt thành đã b̄ quân Lam Sơn h̄, ph̄i đóng quân ngoài đ̄ng không. Lê L̄i sai Tr̄n Nguyên Hãn ch̄n đ̄ng v̄n l̄ng, sai Ph̄m V̄n, Nguȳn Xí tīp̄ng cho Lê Sát cùng sáp đánh, gīt 5 v̄n quân Minh ở X̄ng Giang. Hoàng Phúc và h̄n 3 v̄n quân b̄ b̄t, Thôi T̄ không hàng b̄ gīt.

Lê Thái Tổ (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

M̄ c Th̄ nh nghe tin Lī u Thăng thua bèn rút ch̄ y. Ph̄ m Văn X̄ o, Tr̄ nh Kh̄ đ̄ i theo chém h̄ n 1 v̄ n quân, b̄ t s̄ ng 1000 nḡ i nḡ a.

Bình Ngô đ̄ i cáo

Bài chi tī t: Bình Ngô đ̄ i cáo

V̄ ng Thông nghe tin hai đ̄ o vī n binh b̄ đánh tan, s̄ h̄ i xin gī ng hòa đ̄ rút quân. Lê L̄ i đ̄ ng ý cho gī ng hòa đ̄ quân Minh rút v̄ n̄ c. Ông cùng V̄ ng Thông tī n hành làm l̄ th̄ trong thành Đông Quan[9], h̄ n đ̄ n tháng ch̄ p âm l̄ ch năm Đinh Mùi (1427) rút quân v̄ .

Lê L̄ i đ̄ ng tên Tr̄ n C̄ o là nḡ i đang làm vua trên danh nghĩa, sai s̄ d̄ ng bī u cho nhà Minh xin đ̄ c phong. Vua Minh Tuyên Tông bī t Lê L̄ i không có ý tôn C̄ o nh̄ ng vì b̄ thua mãi nên đ̄ ng ý phong cho Tr̄ n C̄ o làm An Nam qū c v̄ ng.

Tháng ch̄ p, V̄ ng Thông rút quân v̄ n̄ c. Các t̄ ng mū n gī t h̄ đ̄ tr̄ thù t̄ i ác đ̄ i v̄ i nḡ i Vī t trong sū t th̄ i gian Vī t Nam đ̄ i ách đô h̄ c̄ a trī u Minh, Lê L̄ i không đ̄ ng tình vì mū n gī hòa khí hai n̄ c, c̄ p thuȳ n và nḡ a cho quân Minh v̄ .

Lê L̄ i sai Nguȳ n Tr̄ i th̄ o bài Bình Ngô đ̄ i cáo đ̄ bá cáo cho thiên h̄ bī t v̄ vī c đánh quân Minh[10]. Đây là áng văn ch̄ ng n̄ i tī ng, r̄ t có giá tr̄ đ̄ i Lê, đ̄ c coi là b̄ n tuyên ngôn đ̄ c l̄ p th̄ hai c̄ a Vī t Nam, sau bài th̄ Nam qū c s̄ n hà.

Cai tr̄

Lên ngôi vua

Sau khi quân Minh rút v̄ , trên danh nghĩa Tr̄ n C̄ o là vua Vī t Nam. Theo s̄ sách, đ̄ u năm 1428, Tr̄ n C̄ o t̄ bī t mình không có công, lòng nḡ i không theo nên b̄ tr̄ n vào châu Nḡ c Ma (ph̄ Tr̄ n Ninh), nh̄ ng không thoát, b̄ b̄ t mang v̄ và b̄ ép ū ng thū c đ̄ c ch̄ t.[11] M̄ t s̄ nhà nghiên c̄ u nghi nḡ vī c C̄ o ph̄ i t̄ b̄ tr̄ n mà cho r̄ ng các t̄ ng c̄ a Lê L̄ i đ̄ c l̄ nh sát h̄ i C̄ o, hō c C̄ o b̄ đ̄ dō ph̄ i b̄ tr̄ n. Tuy nhiên, suy cho cùng Tr̄ n C̄ o cũng ch̄ là con bài chính tr̄ đ̄ Lê L̄ i đ̄ i phó v̄ i nhà Minh trong m̄ t giai đ̄ n c̄ n thī t. Ngay nhà Minh, khi xâm l̄ c Vī t Nam l̄ lý do l̄ p con cháu nhà Tr̄ n th̄ c ch̄ t ch̄ là c̄ đ̄ đánh nhà H̄ và rõ ràng không th̄ c b̄ ng. Nhà Minh l̄ y c̄ l̄ p con cháu nhà Tr̄ n nh̄ ng l̄ i đàn áp nhà H̄ u Tr̄ n. Vī c đó đã b̄ Nguȳ n Bī u, s̄ gī c̄ a vua H̄ u Tr̄ n Trùng Quang Đ̄ b̄ c tr̄ n.

Lê L̄ i lên ngôi Hoàng đ̄ năm 1428, t̄ c là vua Lê Thái Tổ , chính th̄ c đ̄ ng lên v̄ ng trī u nhà Lê. Ông khôi ph̄ c qū c hī u Đ̄ i Vī t, đóng đô ở Thăng Long và đ̄ i tên Thăng Long thành Đông Kinh vào năm Thū n Thiên th̄ hai (1430).

Lê Thái Tổ sai s̄ sang Trung Hoa c̄ u phong, nh̄ ng nhà Minh không ch̄ u, b̄ t ph̄ i tìm con cháu nhà Tr̄ n l̄ p làm vua. S̄ nhà Minh đi v̄ hai ba l̄ n, sau vua Thái Tổ sai các viên quan ph̄ lão trong n̄ c làm t̄ khai r̄ ng con cháu vua Tr̄ n th̄ t s̄ không còn ai n̄ a, và xin phong cho Lê L̄ i làm vua n̄ c Nam. Vua Minh th̄ y v̄ y m̄ i thū n nên phong v̄ ng cho ông.[12]

Tr̄ vì

Lê Thái Tổ (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s̄ u t̄ m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

Th̄ i k̄ d̄ ng l̄ i qū c gia Đ̄ i Vī t c̄ a Lê L̄ i th̄ t khó khăn, do h̄ u qū t̄ n dī t Văn hóa Vī t Nam c̄ a nhà Minh tr̄ c đó. Các tài lī u, th̄ t̄ ch, văn h̄ c, ngh̄ thū t b̄ tàn phá n̄ ng n̄ ; các h̄ c gī và nḡ i tài c̄ a Đ̄ i Vī t b̄ b̄ t đem v̄ Trung Qū c,... Nh̄ ng s̄ c b̄ t c̄ a m̄ t n̄ n văn minh có ḡ c r̄ sâu b̄ n là đáng kinh nḡ c.

Ngoài xây d̄ ng kinh t̄ , nhà Lê còn ph̄ i đ̄ i phó v̄ i b̄ o lō n trong n̄ c. Năm 1430, Lê Thái Tổ sai Thái t̄ Lê T̄ T̄ đi d̄ p lō n tù tr̄ ng Đèo Cát Hãn. Cát Hãn và con trai là Đèo M̄ nh V̄ ng ra hàng.[13]

Khi lên ngôi, Lê Thái Tổ đã chia n̄ c ra làm b̄ n đ̄ o, nay l̄ i đ̄ t thêm m̄ t đ̄ o n̄ a ḡ i là H̄ i Tây đ̄ o, ḡ m c̄ Thanh Hóa, Ngh̄ An, Tân Bình và Thū n Hóa. Trong các đ̄ o, đ̄ o nào cũng có quan Hành khī n đ̄ gī s̄ sách v̄ vī c quân-dân. Còn nh̄ các xã-thôn thì c̄ xã nào có h̄ n 100 nḡ i tr̄ lên, ḡ i là đ̄ i xã, đ̄ t ba nḡ i xã quan; xã nào có 50 nḡ i tr̄ lên, ḡ i là trung xã, đ̄ t hai xã quan; xã nào có 10 nḡ i tr̄ lên ḡ i là tī u xã, đ̄ t m̄ t nḡ i xã quan đ̄ coi vī c trong xã.

V̄ vī c h̄ c hành, tr̄ ng Qū c T̄ Giám̄ đ̄ t kinh đô đ̄ cho con cháu các quan viên và nh̄ ng nḡ i th̄ ng dân có kh̄ năng vào h̄ c t̄ p; m̄ nhà h̄ c và đ̄ t th̄ y d̄ y nho h̄ c c̄ các ph̄ và các l̄ . R̄ i l̄ i b̄ t các quan văn vũ t̄ t̄ ph̄ m tr̄ xū ng ph̄ i vào thi Minh kinh khoa, nghĩa là quan văn thì ph̄ i thi kinh s̄ , quan vũ thì ph̄ i thi vũ kinh. c̄ các l̄ cũng m̄ khoa thi Minh kinh đ̄ cho nh̄ ng nḡ i n̄ d̄ t rā ng thí mà ch̄ n l̄ y nhân tài[14].

Nh̄ ng nḡ i theo đ̄ o Ph̄ t, đ̄ o Lão cũng ph̄ i thi kinh đī n nh̄ ng đ̄ o y; h̄ ai thi đ̄ thì m̄ i đ̄ c làm s̄ hō c làm đ̄ o sĩ, ai thi tr̄ t thì ph̄ i v̄ quê làm ă n.
V̄ lū t pháp, Lê Thái Tổ cho đ̄ t ra b̄ lū t m̄ i theo nh̄ hình lū t c̄ a nhà Đ̄ ng: có t̄ i xuy, t̄ tr̄ ng, t̄ i đ̄ , t̄ i l̄ u và t̄ i t̄ [14].

V̄ kinh t̄ , b̄ y gī th̄ ng nh̄ ng nḡ i không công lao thì l̄ m rū ng nhī u n̄ ng, mà nh̄ ng k̄ ph̄ i đánh đồng d̄ p b̄ c, lúc v̄ không có đ̄ t. Vì th̄ ông đ̄ nh ra phép quân đī n đ̄ l̄ y công đī n, công th̄ mà chia cho m̄ i nḡ i, t̄ quan đ̄ i th̄ n cho đ̄ n nh̄ ng nḡ i già ȳ u cô qū , ai cũng có m̄ t ph̄ n rū ng, khī n cho s̄ giàu nghèo c̄ trong n̄ c kh̄ i ch̄ nh[14].

Th̄ m sát công th̄ n, thay ngôi thái t̄

Nhà H̄ u Lê hình thành và l̄ p t̄ c vī c tranh ch̄ p quȳ n l̄ c gī a các phe cánh b̄ t đ̄ u n̄ y sinh, xū t phát t̄ nhī u lý do. M̄ t lý do là s̄ mâu thū n gī a nh̄ ng nḡ i đ̄ ng h̄ ng hō c ít nhī u có thân thích v̄ i vua và nh̄ ng nḡ i có ḡ c tích t̄ các vùng khác. Lý do th̄ hai là mâu thū n gī a các công th̄ n trong vī c l̄ p tranh ngôi thái t̄ gī a con tr̄ ng là Lê T̄ T̄ và con th̄ là Lê Nguyên Long.

Phe Lê Sát̄ ng h̄ nḡ i con th̄ Nguyên Long trong khi các t̄ ng xū t thân t̄ kinh đô nh̄ Ph̄ m Văn X̄ o, Tr̄ n Nguyên Hãn̄ ng h̄ T̄ T̄ . Năm 1429, Lê Thái Tổ tin l̄ i gièm pha nghi Ph̄ m Văn X̄ o làm ph̄ n nên b̄ t gī t. Sau đó l̄ i có nḡ i t̄ cáo Tr̄ n Nguyên Hãn̄ tích tr̄ vũ khí làm ph̄ n. Lê Thái t̄ sai nḡ i đi b̄ t. Thuȳ n đ̄ n gī a dòng, Tr̄ n Nguyên Hãn̄ kêu vô t̄ i và nh̄ y xū ng sông t̄ v̄ n. Nguȳ n Trãi là anh em cô c̄ u v̄ i Tr̄ n Nguyên Hãn̄ [15] cũng b̄ b̄ t giam m̄ t th̄ i gian, sau vì không có b̄ ng ch̄ ng bū c t̄ i nên đ̄ c th̄ ra.

Lê Thái Tông (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s&u t&m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

Ngái con c& Lê Tông b& k&t lu&n “m&c ch&ng điên khùng” nên b& ph& tru&t. Con th& Lê Nguyên Long đ& c l&p làm thái t&.

Các nhà nghiên c&u th&ng nh&t r&ng nh&ng s& ki&n trên th&c ch&t là k&t qu& c&a s& th&ng th& c&a phe Lê Sát trong tri&u đình mà thôi. H&n n&a, nh&ng hành đ&ng c&a vua Thái Tông đ& b&o v& s& th&ng tr& c&a nhà Lê cũng mang tính h& th&ng. Đ&u tiên là gi&t Tr&n C&o. Sau đó gi&t Tr&n Nguyễn Hãn là con cháu nhà Tr&n[16]. Cu&i cùng là l&y lý do m& c&a thái t& Nguyễn Long có tên là Phạm Th& Ng&c Tr&n (đã m&t năm 1425) nên b&t nh&ng ngái h& Tr&n ph&i đ&i sang h& Trình đ& ki&ng hu&. T&t c& nh&ng hành đ&ng đó đ&u nh&m khi&n thiên h& h&t s& nh& ti&c nhà Tr&n. Và Lê Tông cũng là n&n nhân trong đó.

Vua Lê Thái Tông &ngôi đ&c 5 năm thì qua đ&i vào ngày 22 tháng 8 nhu&n âm l&ch năm 1433, h&ng th& 49 tu&i. Vì nh& công Lê Lai ch&t thay cho mình & núi Chí Linh tr&c kia, ông đ&n l&i đ&i sau ph&i gi& Lê Lai tr&c khi gi& ông m&t ngày. B&i th& đ&i sau truy&n l&i câu: “Hăm m&t Lê Lai, hăm hai Lê L&i”.

Lê Thái Tông đ&c an táng t&i Vĩnh Lăng, Lam Sơn. Thái t& Lê Nguyên Long 11 tu&i lên n&i ng&i, t&c là vua Lê Thái Tông.

Nh&n đ&nh



T&ng đài Lê L&i t&i bùng binh

Cây Gõ, Ch& L&n.

V& công lao, s& nghi&p

Sách Đ&i Vi&t s& ký toàn th& nh&n xét v& Lê Thái Tông:[13]

“ Vua h&ng hái d&y nghĩa quân đánh đ&p gi&c Minh. Sau 10 năm thì thiên h& đ&i đ&nh. Đ&n khi lên ng&i, đ& n& đ&nh lu&t l&nh, ch& tác l& nh&c, m& khoa thi, đ&t c&m v&, xây đ&ng quan ch&c, thành l&p ph& huy&n, thu nh&p sách v&, m& mang tr&ng h&c, có th& g&i là có m&u k& xa r&ng m& mang c& nghi&p. Song đa nghi, hi&u sát, đó là ch& kém. ”

Lê L&i là v& vua có công đánh đ&u&i quân Minh, ch&m đ&t 20 năm B&c thu&c l&n th& t& và sáng l&p nhà H&u Lê, tri&u đ&i t&n t&i lâu nh&t trong l&ch s& Vi&t Nam.

Sau th&i k& đ&c l&p h&n 400 năm k&t th& k& 10, Đ&i Vi&t có nguy c& tr& l&i thành qu&n huy&n c&a Trung Hoa. Cu&c kh&i nghĩa Lam Sơn c&a Lê L&i đã ch&m đ&t 20 năm cai tr& c&a nhà Minh t&i Đ&i Vi&t và ch&m đ&t h&n s& đô h& c&a Trung Qu&c th&i phong ki&n.

B&i công lao đó c&a ông nên đ&i sau còn nh& nhà Lê khi b& nhà M&c thay ng&i và đó là m&t nguyên nhân khi&n nhà Lê có th& trung h&ng (1533). Th&m chí ngay c& khi con cháu tri&u Lê không còn n&m đ&c th&c quy&n thì trên danh nghĩa v&n là ngái đ&ng đ&u thiên h&. H& Tr&nh làm ph& chính nhi&u đ&i nh&ng v&n không dám c&p ng&i nhà Lê cũng b&i s& đ& lu&n còn nh& công lao giành l&i đ&c l&p cho đ&t n& c&a nhà Lê[17].

V cai tr , ông cũng là ng i thi t l p l i tr t t , quy c c a ch đ phong ki n các tri u đ i Lý, Tr n tr c đây mà các th h vua sau t p t c c ng c , phát tri n cao h n n a.

Đ n cu i đ i ông đã có nh ng quy t đ nh sai l m đ n đ n cái ch t c a nh ng trung th n nh Tr n Nguyên Hãn, Ph m Văn X o. T tr c khi v trí sĩ, Tr n Nguyên Hãn đã nói riêng v i ng i thân c n:

Nhà vua có t ng nh Vi t v ng Câu Ti n, cho nên, ta không th yên h ng vui s ng đ c. (Vi t v ng Câu Ti n có t ng c dài, mép qu , t c là t ng chim. Có thuy t cho r ng Tr n Nguyên Hãn tr c t p nói câu này v i Nguy n Trãi.)

Tuy nhiên, xét v t ng th Lê L i v n là m t v vua có công l n trong vi c đ u i quân Minh, giành l i đ c l p dân t c Vi t Nam.

Đ m gi ng v i Hán Cao T

So v i Hán Cao T (L u Bang), v hoàng đ sáng l p nhà Tây Hán, cu c đ i s nghi p c a Lê Thái T có nhi u đ m trùng h p nhau:

- C hai vua đ u là con th ba trong nhà. Trên L u Bang có L u Bá, L u Tr ng. Trên Lê L i có Lê H c, Lê Tr .
- C vua Lê và vua Hán đ u xu t thân t ng i áo v i, kh i nghĩa g p r t nhi u gian nan trong nhi u năm đ u, v sau m i thu n l i.
- Khi g p gian nguy, L u Bang ph i nh K Tín ra hàng, l a đ i ph ng và b H ng Vũ gi t. Lê L i cũng ph i nh có Lê Lai theo g ng K Tín đ thoát n n, Lê Lai b quân Minh gi t.
- Sau khi lên ngôi, hai vua đ u gi t công th n khai qu c.
- V sau, c nghi p c a hai vua đ u b h khác c p ngi con cháu, nhà Hán và nhà Lê đ u b gián đ n m t th i gian: nhà Tây Hán b nhà Tân c a V ng Mãng c p ngi còn nhà Lê b nhà M c c a M c Đ ang Dung c p ngi. Tuy nhiên, c hai tri u đó đ u h i ph c l i đ c. Nhà Đông Hán k t c nhà Tây Hán và nhà Lê đ c trung h ng.
- Sau khi qua đ i, c hai vua đ u đ c đ t ch “Cao”. L u Bang là Cao Đ hay Cao T , Lê L i là (Thái T) Cao hoàng đ .

Các truy n thuy t

G m th n Thu n Thiên

Bài chi ti t: Thu n Thiên



H Hoàn K m (H G m), n i có huy n tho i

Lê Thái T tr g m cho rùa vàng.

Sách Lam S n th c l c c a Nguy n Trãi chép:

Khi y Nhà-vua cùng ng i i tr i M c-s n là Lê Th n cùng làm b n keo s n. Th n th ng làm

Lê Thái T (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s u t m
Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

ng h quăng chài. x v c Ma-vi n, đêm th y đáy n c sáng nh bó đu c soi. Quăng chài su t đêm, cá ch ng đ c gì c . Ch đ c m t m nh s t dài h n m t th c, đem v đ vào ch t i. M t hôm Th n cúng gi (ngày ch t c a cha m) nhà vua t i ch i nhà. Th y ch t i có ánh sáng, nh n ra m nh s t, nhà vua bèn h i:

- S t nào đây?

Th n nói:

- Đêm tr c quăng chài b t đ c.

Nhà vua nhân xin l y. Th n li n cho ngay. Nhà vua đem v đánh s ch r , mài cho sáng, th y nó có ch "Thu n Thiên", cùng ch "L i".

L i m t hôm, nhà vua ra ngoài c a, th y m t cái chuôi g m đã mài-dũa thành hình, nhà vua l y tr i kh n r ng:

- N u qu là g m tr i cho, thì xin chuôi và l i li n nhau!

Bèn l y m nh s t l p vào trong chuôi, bèn thành ra chuôi g m.

T i hôm sau, lúc đêm, tr i gió m a, s m ngày mai, hoàng h u ra trông v i c i, b ng th y b n v t chân c a ng i l n, r t r ng, r t to. Hoàng h u c kinh, vào g i nhà vua ra v n, đ c qu n báu, l i có ch Thu n Thiên (sau l y ch này làm niên hi u) cùng ch L i. Nhà vua th m bi t y là c a tr i cho, lòng l y làm m ng, gi u gi m không nói ra.

Truy n thuy t k ti p r ng, sau Lê L i dùng thanh g m báu đó làm g m chi n đ u, xông pha chém đ ch nhi u tr n, cu i cùng đu i đ c quân Minh làm vua

Đ u năm 1428, Lê Thái T cùng qu n th n b i thuy n ra h Th y Quân. Ra gi a h , có Rùa Vàng n i lên m t n c, ch n tr c thuy n c a vua g i to:

- Hãy tr g m th n cho ta!

Lê Thái T rút g m tr , rùa vàng ng m l y g m l n xu ng n c đ m t. T đó h Th y Quân đ c đ t tên là h Hoàn K i m.

Có thuy t khác nói khác v truy n tr g m. Đ i ý khi thuy n c a vua ra gi a h thì rùa vàng ch n tr c. Vua Lê rút g m ch vào Rùa Vàng, Rùa Vàng li n đ p l y g m c a vua mà b i đi. Vua Lê sai tát c n h Th y Quân đ tìm l i g m báu nh ng không th y rùa đâu.

H ly phu nhân

Truy n thuy t k r ng[18] th i quân Lam S n ch a m nh, Lê L i b đánh b i, t ng sĩ ch y tan tác m i ng i m t n i. B quân Minh đu i, Lê L i tr n vào r ng, trông th y xác m t cô gái ch t trên bãi c . Ông rút g m đào t m m t cái huy t chôn cô gái và c u kh n ng i ch t phù h đ thoát n n.

Quân Minh đu i t i g n, Lê L i v i tr n vào m t g c cây to r ng ru t, xung quanh là c m c cao. Quân Minh cho chó s c s o, đánh h i đ n g c cây. Th y chó s a g c cây, quân Minh

Lê Thái T (1428 - 1433)

Tác Giả: Saigon Echo s u t m

Thứ Sáu, 10 Tháng 9 Năm 2010 10:48

đâm b a ng n giáo vào trong, trúng đùi Lê L i. Ông v i l y v t áo chùi v t máu mũi giáo. Quân Minh rút giáo ra không th y gì nh ng chó v n s a. Quân Minh đ nh dùng l a đ t cây thì trong g c cây có con cáo tr ng ch y ra, chó sẵn ùa theo đ u i b t. Quân Minh t ng là chó s a vì con cáo nên b đi.

Lê L i thoát n n, cho r ng linh h n ng i con gái đã ch t hóa thành cáo c u mình. Ông đ n n m m cô gái vái t . Sau này lên ngôi vua, ông truy t ng cô gái là H ly phu nhân.

M t thuy t khác cho r ng Lê L i ch y tr n cùng m t ng i thân c n là Lê Tá, g p xác cô gái m c đ tr ng trôi trên b sông. Hai ng i v i v t xác lên chôn c t t m và tr n vào g c cây r ng ru t. Quân Minh dùng chó s c s o đ n g c cây r i đâm giáo vào trong, trúng đùi Lê L i. Lê Tá v i l y áo lau máu trên giáo. Quân Minh đ nh phóng ng n giáo n a vào thì th y m t con cáo tr ng trong b i ch y ra, đàn chó cùng nhau đ u i theo. Quân Minh t ng là ch có cáo trong cây nên b đi. Lê L i và Lê Tá cho r ng con cáo chính là linh h n ng i con gái đã c u mình.

Sau ngày th ng l i, Lê Thái T l p mi u th ng i con gái, s c phong là B ch y th n n , con cáo tr ng đ c phong là B ch h th n n , g c cây c th đ c phong là Dung th đ i v ng.

Cu i th k 18, Ph m Đình H xác minh vi c nhà H u Lê đã làm t ng th ân nhân c a Lê Thái T trong sân tri u đình Lê - Tr nh[19]:

Nh ng bu i ch u trong đ n không b ng n c m ng i ngoài vào xem. Ta khi nh th ng hay vào sân r ng, th y bên v b an có đ t pho t ng "H qu c phu nhân". T ng y đ u ng i thân h ly, dáng r t đ p, hình dung m t thi u n búi tóc, cài trâm.